

MÉRLEG, 2006–2010

Az *Educatio*[®] mintegy két évtizedes hagyományát követjük, amikor a 2006–2010 közötti kormányzati ciklus végén (természetesen még a parlamenti választások előtt) mérleget vonunk az oktatáspolitikáról. Mint eddig mindig, most sem kis föladat ez. Egyrészt mert az oktatáspolitikát a maga teljességében áttekinteni nagy vállalkozás; mindenesetre meghaladja egy folyóirat tematikus számának terjedelmét és mélységét. Az *Educatio*[®] mint mindig, most is csak arra törekszik, hogy az oktatáspolitikát legfontosabb csomópontjait ragadja meg, illetve azokat a kérdésköröket, amelyek – a szerzők és a szerkesztő bizottság belátása szerint – az oktatáspolitikát legfontosabb témái voltak az elmúlt kormányzati ciklusban. Így kerül alábbiakban terítékre az oktatás expanziója és az expanzió előrehaladásának kilátásai; az uniós csatlakozás óta megtett reformlépések és a sürgetően szükségesek; a felsőoktatás folyamatban lévő reformja (az ún. Bologna-folyamat a maga lezáruló szakaszával és újrakezdéseivel); az élethosszig tanulás megjelenése Magyarországon, illetve amit elmulasztottunk eddig megtenni; a kisebbségi oktatás határainkon belül (cigány/roma programok) és határainkon kívül; valamint az oktatás finanszírozásának felmérés eredményei.

Nem kis föladat azonban a kormányzati oktatáspolitikát mérlegre tenni – ne használjuk az „értékelést”, hogy kellő távolságot tarthassunk minden pártbefolyástól – azért sem, mert amikor az *Educatio*[®] számára csomópontokat kerestünk és szerzőinket fölkértük, maga a kormányzati ciklus még nem zárult le. S ez több okból is problematikusá teszi a számvetést. Egyfelől – ami természetes – intézkedések vannak folyamatban, rendeletek kiadás előtt, ügyintézés menet közben; mindaz, aminek egyelőre még nem láthatjuk a kimenetelét. Csak föltételezéseink vannak róla, mit hozhat a jövő például a felsőoktatás tervezett finanszírozási változásaiban; a közoktatás irányításának átalakításában (nem is szólva a tartalmi fejlesztésekről – sikerekről és kudarcokról); a felnőttoktatás uniós bekapcsolódásában; a tehetséggondozásban és fölzárkóztatásban; a határon túli (magyar nyelvű) intézmények sok szálú integrálódásában és így tovább. Mérleg-számunk így persze sohasem tudhat teljessé válni; a teljességet talán csak egy kései oktatáspolitikatörténet vázolhatja föl. Mi az *Educatio*[®] szerkesztő bizottságában tudatosan vállaltuk tehát a töredékességet, ami abból adódik, hogy áttekintésünket kormányzati ciklusokhoz kötjük.

Továbbá mérleget vonni oktatáspolitikáról – vagy bármely más kormányzati (szak)politikáról azért sem könnyű, mert hazai viszonyaink között mindez át meg

át van szöve a pártpolitikával. Az oktatásügyet mindig is nehezebb volt megkülönböztetni az ideológiától – akár egyetlen uralkodótól, akár egymástól versengőktől – mint számos más szakpolitikát. Az oktatásügy ideológiailag érzékeny, következtetésképp pártpolitikailag is érzékeny terület, érzékenyebb, mint számos más. Józanság, adatszerűség és távolságtartás kell tehát hozzá, hogy az eredményeket is, a kudarokat is valós értékükön kommentálhassuk.

Végül minden egyes Mérleg-szám készítésekor beleütközünk – most is beleütközünk – abba az egyszerű ténybe, hogy az oktatásügyi folyamatok hosszabb távúak, mint egy-egy kormányzati ciklus. Ezért talán nem is helyes az egyes folyamatokat kormányzati ciklusonként monitoroznunk (több szerzőnk ki is fejezte, meg is fogalmazta most is ezt a dilemmát). Az oktatáspolitikai hosszú távú folyamatok eredője, amelyek jelentős része (népesedés, település- és területfejlődés, regionális átalakulások stb.) nincs is a kormányzati oktatáspolitikai kontrollja alatt – „készen” kapja őket, adottnak kell vennie. A készen kapott adottságok 2004 óta eggyel még látványosan növekedtek is. Az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk óta visszatérő kérdés, mennyiben lehet és kell figyelembe vennünk az oktatásügyben is az uniós elvárásokat. Az elmúlt négy esztendő tanulsága szerint – szeretjük vagy sem – egyre inkább kell.

Szerzőink e dilemmákkal szembesültek, amikor hozzáláttak – ki-ki a saját szakterületén – a 2006–10 közötti kormányzati oktatáspolitikai mérlegeléséhez. *Kozma Tamás* folytatja azt a gondolatmenetet, amelyet egy korábbi Mérleg-számban kezdett meg, amikor az oktatásügyi expanzió jövőjét igyekszik kirajzolni. Az előrejelzések, amelyeket megfogalmaz – egybehangzóan az ún. hosszú távú (stratégiai) tervekkel – 2020-ig szólnak. Azt jósolják, hogy az expanzió nemcsak folytatódik, hanem kiterjed, a felsőoktatáson túl lassan elér egy „negyedik fokozatot”, amelyet az „élethosszig tanulás” szokás azonosítani, legalább is Európában.

Hrubos Ildikó visszapillant az ún. Bologna-folyamatra, amely éppen ebben az esztendőben zárul. De lezárul-e csakugyan, kérdezhetjük mindnyájan a szerzővel. Nem, mondja Hrubos, hiszen a nemzetközi dokumentumokból világosan kezd kirajzolódni egy következő reformszakasz. Az, amit eddig Bologna-folyamatnak neveztünk, végeredményben az európai felsőoktatás egyre átfogóbbá váló reformfolyamatának csupán a bevezető szakasza. Hosszú reformkorszakra kell fölkészülnünk tehát.

Ezt *Halász Gábor* is így látja, amikor az eredményeket és kudarokat veszi számba, amelyek uniós csatlakozásunkat az oktatáspolitikában kísérték. A csatlakozás pillanatában az oktatáspolitikai alapkérdése az volt, vajon mennyiben maradhat csakugyan tagországi befolyás alatt az oktatásügy és az oktatáspolitikai – és milyen mértékben válik részévé az uniós fejlesztési stratégiának. Mára, hangsúlyozza a szerző, bebizonyosodott, hogy oktatás és oktatáspolitikai nélkül lehetetlen elérni azokat a nagy ívű fejlesztéseket, amelyeket a brüsszeli bizottság és/vagy az Európai Unió más grémiumai megfogalmaztak és az uniós élé tüztek. Folyamatosan, mondja Halász, túl kell lépünk a maastrichti megállapodáson, amely az oktatás ügyét és politikáját a nemzetállamok kompetenciája körében hagyná.

Az érettségi mindig kérdőjeles volt, mióta fönnáll – véli *Horváth Zsuzsa*. Ma már ott tartunk, hogy egyesek akár pszichológiai tesztekkel is helyettesíthetőnek vélik. Ez azonban félreértés: az érettségi vizsgának – legalább is az európai oktatási rendszerekben – szimbolikus jelentősége van. Az elmúlt kormányzati ciklusban a legfontosabb fejlemény az emelt szintű és a középszintű érettségi versengése volt. Bár persze az emelt szintű érettségi volna a logikus választás azoknak, akik felsőoktatásba jelentkeznek, maguk az intézmények rendszerint csak középszintű érettségit kérnek. Ennek a hallgatók iránt megnövekedett felsőoktatási „kereslet” az oka. Vagyis az, hogy egyes intézmények valósággal vadásznak hallgatókra, akik után a fejkvótát kapják.

Tót Éva szerint az élethosszig tanulás stratégiája csupán töredékesen valósul meg ma Magyarországon (s ebben az egyes kormányzati ciklusok eddig nem nagyon különböztek egymástól). Bár már itthon is kivehető, hogy aki többet és eredményesebben tanult az iskolarendszerben, az az iskolarendszeren kívül is többet és eredményesebben fog tanulni. De, egybevetve más tagországok statisztikáival, ez a tendencia egyelőre csak nyomokban fedezhető föl. Magyarországon, akár csak más „rendszerült” országokban még sokáig pótló funkciója lesz a felnőttoktatásnak, annál is inkább, mert a gazdasági rendszerváltozás következtében a társadalom – kényszerrel, de sikeresen – kialakított korábbi egyenlőség-modellje megváltozott, szétszakadt. Az oktatás – különösen is a felnőttképzés – pótló funkciói ma fontosabbak (volnának), mint az oktatáspolitikai korábbi szakaszaiban.

Furray R. Katalin és *Orsós Anna* visszatérnek egy korábbi ellentétpárjukhoz a cigányság oktatáspolitikájában: hátrányos helyzetű társadalmi csoportnak kell-e fölfognunk a hazai cigány/roma közösségeket, vagy inkább nemzeti (etnikai) kisebbségnek? A kormányzati oktatáspolitikai formálói az áttekintett kormányzati ciklusban sem tudtak egyértelműen állást foglalni ebben a kérdésben – nem utolsó sorban azért, mert mindkét megközelítésből következik fejlesztéspolitika és ahhoz eltérő érdekcsoportok kapcsolódnak. Ezek a törekvések – bár a leglátványosabbak az Európai Unióban (!) – kioltják egymást, amellőt időt, energiát s nem utolsó sorban pénzt emésztenek föl.

A hazai kisebbségekről (cigány/roma közösségek) a határon túli kisebbségekre (magyarok) térve, *Papp Attila* szomorúan regisztrálja, hogy lényegesen csökkent az oktatáspolitikai támogatottságuk. Kormányzati szervek sora szűnt meg, rendszerint jogutód nélkül; s amikor hivatalok szűnnek meg, akkor kormányzati funkciók is elsorvadhatnak. Ez nemcsak a hazai oktatáspolitikai kudarcra, hanem a határon túli kisebbségpolitikáké is, amelyek helyenként erősen kötődtek politikai pártokhoz és mozgalmakhoz, ami fokozottan sérülékenyebbé tette őket.

Polónyi István a mesebeli lányhoz hasonlítja az elmúlt ciklus oktatáspolitikáját, amely – akár csak mesebeli modellje – hozott is, meg nem is eredményeket. Az oktatáspolitikai kormányprogramok, valamint a közoktatás és a felsőoktatás finanszírozásának néhány kiemelt esete azt mutatja, hogy ha a szándékokat a szakértő helyesnek értékelheti is, az eredmények, sajnos, sok esetben elégtelenek maradtak. Tehát: hoztak is, meg nem is...

A kormányzati ciklust – talán jobban, mint az eddigieket – a pártpolitikai birkozások kísérték és jellemezték; a második felének meghatározó törekvése pedig az ország pénzügyi konszolidációja lett. Azt persze, hogy milyen is volt igazában, majd csak az idők távlatában állapíthatjuk meg. Az *Educatio*[®] itt csupán szakmailag és tudományosan megbízható látleletre törekedett.

A SZERKESZTŐ

